

Kloosterkerk – 2 juli 2023
Psalm 23 en Johannes 10,11-21
ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Het valt niet mee
om stil te staan
en pas
op de plaats
te maken
Want ook al
zitten we hier stil
en zijn we stil –
van binnen
gaat het zo vaak
gewoon verder
met peinzen
piekeren
en plannen –
hoe komen we
bij U
als Gij niet
tot ons komt
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Hoe komen we
tot onszelf
als we
al die stemmen
die op ons inpraten
en iets
van ons willen
niet tot zwijgen
kunnen brengen.
Hoe kunnen
de goede woorden
ons bereiken
als Gij
ze niet zou spreken
in dit huis
en in ons hart
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Hoe worden we weer mens
als niet de ketenen
gebroken worden (keti koti)
van wat ons
van elkaar vervreemdt
als niet het verleden
niet alleen geschreven wordt
door de winnaars
maar ook door de verliezers
als niet de dingen
die niet goed zijn
ook niet goed
genoemd worden
als Gij niet telkens weer
ons roept om u
te volgen
als schapen
de goede herder
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

Zoo ik iets ben... ben ik een Hagenaar, schreef Louis Couperus. Het is het thema van de beeldtentoonstelling Voorhout Monumentaal. Daarbij aansluitend lezen we in de zomerperiode uit het evangelie naar Johannes waarin zeven 'Ik ben' woorden van Jezus zijn opgenomen. Vandaag gaat het over het woord: Ik ben de goede herder. Eerst zingen we de psalm die dat beeld van de herder gebruikt – Psalm 23 – in de woorden van Karel Eykman en dan volgt de lezing uit Johannes 10.

Preek

'Anderen bekeken ook...' staat er met enige regelmaat op mijn scherm als ik aan het zoeken ben naar nieuwe schoenen, een boek over Picasso, een duikvakantie in de Vogezen. 'Anderen bekeken ook...' – klik ik het aan of niet, vraag ik me nog even af, maar voor ik het weet kijk ik naar vergelijkbare producten waar anderen ook naar keken.

Waarom kan ons het eigenlijk schelen wat een ander bekijkt? Waarom gaan we soms eerder in een lange rij, dan in een korte staan, waarom worden we verleid door de boeken top-tien in de boekwinkel en lezen we graag wat een ander ook leest, rijdt iedereen tegenwoordig in een grijze of witte auto...

Kuddegedrag noemen we dat en het is zelden bedoeld als compliment. 'Volg jij lekker de kudde!', is een van de verwijten in een Sire reclame over polarisatie. Je doet het wel, de kudde volgen, maar je wilt er eigenlijk niet op worden aangesproken. Liever zie je jezelf als zelfstandig denkend, autonoom handelend, jezelf respecterend persoon, die geheel

onafhankelijk je volstrekt redelijke afwegingen maakt. Schaapachtig gedrag is mij vreemd, denk ik. De kudde is voor de ander, en als er één schaap over de dam is, kijk ik op gepaste afstand en hoofdschuddend toe waarom al die andere schapen volgen. Maar... mijn algoritme zegt iets anders: ook ik hobbel, meer dan me lief is, volzaam mee in de kudde.

Geldt dat ook voor de manier waarop ik geloof? Hier en daar heerst toch het beeld dat een gelovige iemand is die enigszins schaapachtig mee drentelt in de kudde van al die andere onzelfstandige, afhankelijke, ja, naïeve gelovigen. Ik sluit niets uit, maar als het in de bijbel gaat over de symboliek van schapen, kudde en herder gaat de aandacht niet zozeer uit naar het schaap, maar naar de herder. Daarom zegt Jezus ook niet: ik ben de herder, maar *Ik ben de goede herder*. Er zijn namelijk verschillen tussen de ene en de andere herder en zij zijn het juist die het gedrag van de kudde bepalen.

Ik las ergens van een hedendaagse schaapherder, die vertelde dat hij zijn schapen indeelt in leiders, volgers en wat hij 'de vakbond' noemde, dat zijn de notoire dwarsliggers onder de schapen. Dat zijn er trouwens maar een paar. Op verreweg de meeste schapen kan hij rekenen, en ze lopen echt allemaal zelf. Maar dat ze zelf lopen en waarheen ze lopen, daar heeft de herder een belangrijk aandeel in.

En precies daarom draait het in dit 'Ik ben'-woord van Jezus om die toevoeging 'goed'. Het is ook het enige van de zeven 'Ik ben'-woorden waaraan een bijvoeglijk naamwoord is toegevoegd. Jezus zegt niet: ik ben het beste brood, de geschikte deur, de fijne wijnstok, de snelle weg, het flitsende licht, maar hij zegt wel: *Ik ben de goede herder!*

En onmiddellijk vult hij in wat dat in zijn ogen wil zeggen. 'Goed' betekent: ik geef mijn leven voor de schapen. *Psychè* staat daar in het Grieks, en u hoort wel dat de goede herder er niet de kantjes van afloopt, maar dat hij zich met hart en ziel inzet voor zijn kudde. Het draait om de kudde, niet om hem. 'Goed' is dan ook niet dat hij de kudde economisch rendabel maakt, dat het een winstgevend businessmodel is, dat hij zorgvuldig afweegt welke investeringen nodig zijn. 'Goed' is niet de vraag of dat ene zieke schaap niet teveel kost, of de notoire dwarsliggers ('de vakbond') moeten worden beknot in hun bewegingsvrijheid, of de al te kritische schapen moeten worden kaltgesteld, voor aan het front gezet. 'Goed' is niet dat de schapen dom gehouden moeten worden, of arm, of allebei; of dat het witte schaap en het zwarte schaap tegen elkaar kunnen worden uitgespeeld. 'Goed' is niet dat het ene schaap boven het andere mag staan, dat er herenschapen en slavenschapen zijn, en dat de eersten heersen over de laatsten zoals eeuwen is gebeurd, met alle gevolgen van dien.

Het is niet zomaar dat de koning gisteren zijn excuses heeft aangeboden voor het falende herderschap dat lange tijd de kudde opsplijste in superieure en inferieure schapen en er goed aan verdiende al dan niet gesanctioneerd door de heersende religie.

Nee, deze herder noemt zich de goede herder, want bij begint niet bij zichzelf, maar bij de kudde. 'Goed' is niet dat hij alles uit de kudde haalt, maar dat hij alles voor de kudde over heeft, om te beginnen zichzelf. De kudde is niet zijn baan, het is zijn leven. En dat vertaalt zich in oprechte aandacht voor zijn schapen. Zij zijn voor hem geen nummer, maar zij kennen elkaar, herder en schaap. Zij zijn met elkaar vertrouwd. Zij delen in elkaars geheimen, hun lotgevallen, hun geluk en hun onhebbelijkheden. Goed betekent niet soft, of goedzakkerig, maar oprecht, verbonden, motiverend, kritisch, de ander gunnen dat die ruimte vindt om zichzelf te zijn, om te ontsnappen aan de anonimiteit van de kudde, van de systemen, de inlogcodes en de algoritmes,

de vernummering van ons wezen. Goed betekent dat deze herder de mens ziet als zoveel méér dan een calculerend wezen dat altijd op zoek is naar de winst ten koste van de ander.

Ik moet denken aan de column die de filosoof Stine Jensen schreef over haar atheïstische levensbeschouwing. In een gesprek met de filosoof Rik Peels vroeg die zich hardop af of je een atheïstische levensbeschouwing – net als geloof – moet onderhouden. Jensen schrijft: 'Ik denk het wel; als ik niks doe, glijd ik af naar apatheïsme. De moderne samenleving is gericht op productiviteit, consumentisme en competitie; voor zingeving, reflectie en spiritualiteit moet ik ruimte maken'.

Dat is ook het inzicht van dit verhaal van de herder die zijn kudde door en door kent: het is kritisch t.o.v. al die systemen waar de ziel uit verdwenen is en waar de mens wordt gereduceerd tot een biologische machinerie en waar geen ruimte is – en waar we onszelf geen ruimte gunnen – om stil te staan bij wie je bent en of er zin is in dit bestaan en hoe dan en waar dan? Dat we apatheïsten worden of het al zijn...

En daarom vind ik het kunstwerk van Maria Roosen dat in de Wandelruimte staat zo intrigerend. Ik weet niet goed of ik het mooi vindt – dat is toch vaak de eerste reflex die kunst oproept – is het mooi of niet – maar daar hoeft het niet per se om te gaan. Shelter 2 heet het en het staat in de wandelruimte. Het is dat houten beeld, dat iets heeft van een matroesjka, met de glazen bollen aan de buitenkant. Je kunt er in staan; en daarmee krijgt het iets van een éénpersoonskapel, een houten mantel, een plek van rust, overpeinzing en meditatie en in die zin kun je het zien als een reactie op het apatheïsme, waarin niets meer enige zin, gelaagdheid of betekenis heeft en iedereen opgaat in de massa, zonder richting of doel. En ineens is er dan zo'n plek, zo'n schuilplaats waar je tot jezelf kunt komen, waar je niet opgaat in de massa, maar je gekend wordt in je eigenheid. En misschien is het beeld van de matroesjka ook niet zo gek: want dit huis op zichzelf is ooit gebouwd als shelter, als plaats om gekend te worden. En hoe groter deze kerk werd, hoe meer behoefte er kwam om er weer kleine kapellen in te bouwen om te schuilen en stil te worden. Dat werden de dwarskapellen en de Apostelkapel. En nu staat hier als een nog kleinere matroesjka Shelter 2, als de kleinste schuilplaats, als huis voor de enkeling die zoekt om gezien te worden. *Ik ken mijn schapen en mijn schapen kennen mij, zoals de Vader mij kent en ik de Vader ken*, zegt Jezus over de goede herder die hij is. Er is verbinding, er is intimiteit, er is warmte, je wordt gezien.

Het is niet vanzelfsprekend deze herder te volgen. Navolging in onze tijd is geen kuddegedrag, en dat is het misschien wel nooit geweest. Apatheïsme is ook ons immers niet vreemd. Het vraagt om een vrije geest, en om een plek waar die vrije geest wordt gevoed, zoals dit huis, deze schuilplaats, deze shelter, waar het voor even goed toeven is, voordat we weer naar buiten gaan, langs grazige weiden, rustige wateren én door donkere dalen. Er is niemand die dat voor jou kan doen, je moet op eigen benen staan, je eigen weg gaan, maar je kunt er wel voor kiezen om mee te gaan met deze herder, omdat hij goed is. Je aan hem toevertrouwen, omdat hij goed is. Doen als hij, omdat hij goed is, zo goed als God. Ik ben, zegt hij, ik ben de goede herder. En als het goed is komen daar goede schapen van.

bronnen:

- Jan Nieuwenhuis, *Groeten van Johannes: berichten uit het vierde evangelie*, Delft: Meinema 1987
- Sytze de Vries, *Van liefde gesproken: Miniaturen bij Johannes*, Middelburg: Skandalon 2021
- 'Voorhout Monumentaal 2023', een uitgave van het Schilderkundig Genootschap Pulchri Studio 2023

Gebeden, stil gebed en onze vader

De groene weiden
het frisse water
de zon op onze huid
het licht dat ons aanstoot
ook deze morgen -
wij danken u
voor de gewone dingen
die boven zichzelf uit
zomaar verwijzen
naar uw goedheid
die ons niet verlaat –
dat wij onze ogen
geopend houden
om deze wereld en ons leven
telkens weer opnieuw te zien
als uw goede,
doorgaande schepping

Wij bidden
vanwege de mensen
– en wij zouden zomaar
die mensen kunnen zijn –
die die goedheid
in de weg staan

de herders
met hun gladde praatjes
en gemakkelijke oplossingen
de volgers
die zich
naar de mond
laten praten
het zijn immers
niet alleen grazige weiden
maar ook donkere dalen
waardoor
ons leven
wordt gekenmerkt.

Wij bidden
voor wie het verleden
nog altijd drukt
op hun schouders
de nazaten
van de mensen die ooit
als slaaf verhandeld werden
dat de ketenen
van het verleden
verbroken zullen worden

en er vrijheid daagt
juist ook
in het hoofd en in het hart

Wij bidden voor
wie verdrietig zijn,
voor wie een geliefde verloren
en we noemen...
en voor wie
de jaren gaan tellen
en het hoofd en het lijf
niet meer zo soepel
meebewegen
met wat het leven vraagt
en we noemen...
Wees met hen
en wees met ons
als een plek
om te schuilen
en thuis te zijn.
In de stilte voegen we
daar aan toe
wat ons persoonlijk
ter harte gaat...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!